

הפועל

חוברת לימוד ועבודה 1

תכנית הלימודים החדשה

כתבה וערכה
בוקי אהלי
ברנקו וייס גולן קצרין
תשס"ט

תוכן עניינים

עמ' 2-3 -	מהו פועל?
עמ' 4-5 -	מוספיות
עמ' 6-8 -	הגופים בפועל
עמ' 9-13 -	הזמנים בפועל
עמ' 14-17 -	שם פעולה ושם פועל
עמ' 18-21 -	הבניינים, שלבי ניתוח
עמ' 22-30 -	משמעויות הבניינים
עמ' 31-32 -	גזרת השלמים
עמ' 32-42 -	בניין קל
עמ' 43-44 -	בניין נפעל
עמ' 45-47 -	בניין הפעיל
עמ' 48-51 -	בניין הופעל
עמ' 52-54 -	הבניינים הכבדים - בניין פיעל
עמ' 55-57 -	בניין פועל
עמ' 58-59 -	בניין התפעל
עמ' 60-65 -	תרגילי סיכום
עמ' 66 -	בבליוגרפיה

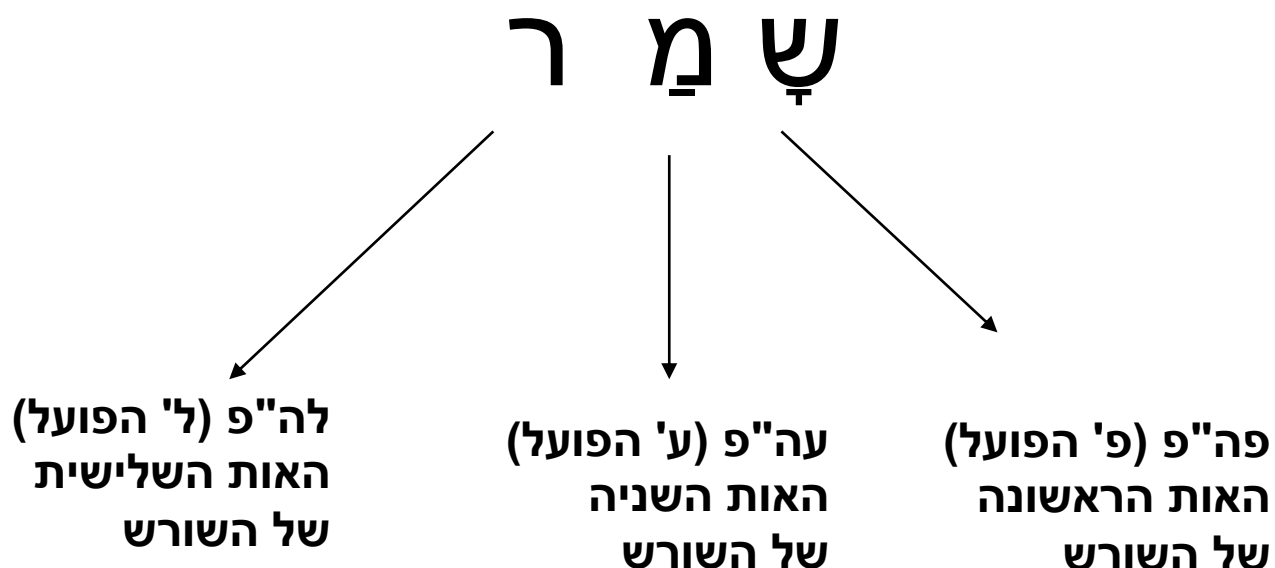
מהו פועל?

הגדרה-

1. פועל היא מילה המביעה פעולה, התרחשות ומצב- יש לה זמן וגוף.
2. פועל היא תבנית של מילה שיש בה אותיות שורש ואותיות מוספיות.

שורש ומוספיות, גופים וזמנים

שורש- שלושה עיצורים או יותר שהם הבסיס לכל פועל .

האות הראשונה של השורש נקראת פ' הפועל, ובקיצור פה"פ

האות השנייה של השורש נקראת ע' הפועל, ובקיצור עה"פ

האות השלישית של השורש נקראת ל' הפועל, ובקיצור לה"פ

משלוש אותיות ניתן להרכיב פעלים רבים בעלי משמעות מגוונת.

לדוגמא:

ש.מ.ר.

שְׁמַרְתִּי , יִשְׁמַר , נִשְׁמְרָנוּ , מְשַׁמְרֵת וכד'

תרגיל 1: מהו השורש המשותף לכל המילים בכל שורה?

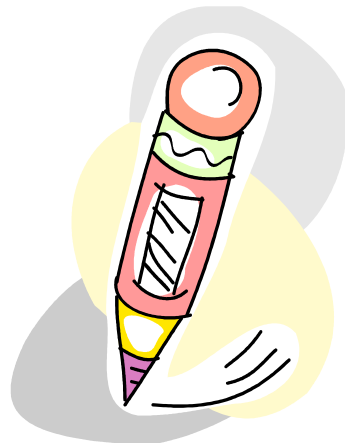
1. הֶעֱבַרְתִּי , תַּעֲבֹר , יַעֲבֹר , מַעֲבִירִים _____

2. מְתַרְיָמָה , תִּרְמֹו , הִתְרִימוּ , נִתְרַמוּ _____

3. הִתְפָּרְסְמוּ , מְפָרְסֵמֶת , מְפָרְסָמִים _____

(4 אותיות)

4. רָחַץ , מִתְרַחֵץ , יִרְחֹצוּ , רְחוּצָה _____

המוספיות

ראינו שהשורש מופיע בפעלים שונים, בזמנים שונים ובגופים שונים.

אם תעינו בתרגיל שביצעתם עתה תראו שפרט לאותיות השורש, מופיעות בפועל אותיות נוספות. הן נקראות מוספיות. יש מוספיות הקשורות לזמנים של הפועל, ויש מוספיות הקשורות לגופים.

למוספיות בתחילת הפועל נקרא- תחיליות- אכתב תתכתב נשלח
למוספיות בתוך פועל נקרא- תוכיות או מצעיות- כותב שולחים
למוספיות בסוףפועל נקרא- סופיות- כתבנו התפקדתם נשלחו

תרגיל 2 :

א. כתבו את אותיות השורש וכתבו את האותיות המוספיות. (שימו לב לפעמים לא תמצאו אותיות מוספיות)

התבוננו בדוגמא:

השלים – שורש- ש.ל.מ

אותיות מוספיות -ה' תחילית , י' תוכית.

שָׁפַר - שורש-ש.פ.ר אותיות מוספיות – אין

זָכַר _____

נִזְכַּר _____

הִכְפִּיל _____

הִתְפַּטֵּר _____

דָּרַךְ _____

סִדֵּר _____

הִטְרִיד _____

סָלַק _____

הִתְעַקֵּשׁ _____

נִתְמַךְ _____

ב. באיזה זמן כתובים כל הפעלים? _____

ג. איזה גוף מציינים כל הפעלים? _____

הגופים בפועל

גוף הכוונה למי מבצע את הפעולה?

יחיד	כינוי גוף	דרך נוספת לכינוי גוף
גוף ראשון	אני	מדבר
גוף שני	אתה	נוכח
גוף שני	את	נוכחת
גוף שלישי	הוא	נסתר
גוף שלישי	היא	נסתרת
גוף ראשון	אנחנו	מדברים
גוף שני	אתם	נוכחים
גוף שני	אתן	נוכחות
גוף שלישי	הם	נסתרים
גוף שלישי	הן	נסתרות

תרגיל 3

קראו את המשפט ורשמו בצדו את שלוש האפשרויות לגוף.

ראו דוגמא-

1. הם הוֹרִישוּ לך את כל רכושם.

גוף-הם,נסתרים,גוף שלישי

2. נועַצְתִּי בך.

גוף-_____

3. זוהי תכונה מוֹלְדֶת.

גוף-_____

4. הגורים יִנְקוּ כל היום מחלב אימם

גוף-_____

5. הִפִּיצוּ את השמועה.

גוף-_____

6. נושאים אלה נִפְוִצִים בקרב לומדי הדת.

גוף-_____

7. הוא מְתַרֵם את הציבור לטובת החולים.

גוף-_____

8. אנו מתרים בכם שלא תעברו על החוק. (כמו מרצים)

גוף- _____

9. בעוד תקופה קצרה יעלו המחירים.

גוף- _____

10. הנוהל החדש נקבע אתמול.

גוף- _____

11. אנחנו נקבע נהלים חדשים.

גוף- _____

12. הנערה רצה מהר.

גוף- _____

13. הוא רצה להגיע לפני.

גוף- _____

14. היא תותיר מזון בצלחת.

גוף- _____

15. אל תתיר לנו לעשות מעשים רעים.

גוף- _____

הזמנים בפועל

עבר- פעולה שכבר התרחשה, ואין הבדל באים התרחשה לפני שנה או לפני דקה.
דוגמא: שמרת

הווה- (או בינוני) פעולה המתרחשת כעת.
לדוגמא- שומר
זמן הווה הוא מיוחד משום שהוא מייצג גם צורה של שם עצם.
לדוגמא-
אופה- פעולה המתבצעת עכשיו אבל גם שם של מקצוע.

עתיד- פעולה אשר תתבצע ואין הבדל האם תתבצע עוד דקה או בעוד שנה.
לדוגמא- אֶכְתֹּב
לפני אותיות השורש בזמן עתיד נשתמש באותיות א, י, ת, נ כמוספיות
אכתוב, תכתוב, נכתוב, יכתוב

ציווי- כאן ועכשיו!!!
ניתן לצוות רק על גופי-את, אתה, אתם, אתן
כְּתֹב! שְׁלֵם, הִכְנֵס!

תרגיל מס' 4

זהה את הזמן, הגוף והשורש בפעלים שלפניך:

הפועל	הזמן	הגוף	השורש
תִּלְבֹּשִׁי	עתיד	את-נוכחת	ל.ב.ש
הִתְנַחַח			
קִשְׁרֵנוּ			
מוֹרְדִים			
זָכְרוּ			
מְגַדְלִים			
נִתְרַת			
מִסְגָּלוֹת			
הִשְׁבַּתְנוּ			
נִכְבָּד			
גְּלִיתִי			
אֶרְקַד			
מִסְפָּרִים			
הַשָּׁלֵם			
יִשְׁלְכוּ			
יִרְכִּיב			
מְמַלֵּא			
הִתְרַגְּזָה			
גּוֹנְבִים			

תרגיל מס 6

הפכו את הפעלים במשפטים הבאים לעבר נסתר

דוגמא:

קוֹנִים מִמַּגוּן מוֹצְרֵי הַחֲנוּת. – הוּא אֶתְמוּל קָנָה

1. השנה יִפְּיעוּ בַּחֲנוּיֹת הַדְּגָמִים הַחֲדָשִׁים שֶׁל הַמַּזְגָּנִים.
הוא אֶתְמוּל _____
2. הַמַּזְגָּן מִתְאַיֵּם גַּם לַתְּקָרוֹת נְמוּכוֹת. הוּא אֶתְמוּל _____
3. חֲבָרָיו יִטְעֲנוּ לַזְכוּתוֹ. הוּא אֶתְמוּל _____
4. שֶׁחָבְרוּ אֶת הַמִּשְׁפָּטִים לַזְמַן עֶבֶר! הוּא אֶתְמוּל _____
5. בַּמִּרְפָּאָה הָאֲזוּרִית מִתְבַּצְּעִים נִיתוּחִים. הוּא אֶתְמוּל _____
5. בִּקְשׁוּ הַמַּלְצָה מֵהַמַּחֲנֶכֶת! הוּא אֶתְמוּל _____
6. שָׁמְרוּ עַל קֶשֶׁר עִם הוֹרֵיכֶם! הוּא אֶתְמוּל _____
7. הַשֶּׁמֶשׁ תִּזְרַח בֵּין עֵזָה לַרְפִּיחַ. הוּא אֶתְמוּל _____
8. הוּא מְגַרֵּשׁ מֵעַל אֲדַמְתּוֹ. הוּא אֶתְמוּל _____
9. הִפְנוּ אוֹתִי אֵלֵיכֶם לַעֲזָרָה. הוּא אֶתְמוּל _____
10. אֲנַחְנוּ מִתְרַיְמִים לַמַּעַן הָאֲגוּדָה לַעִיּוּר. הוּא אֶתְמוּל _____
11. תַּלְמִידֵי הַמַּגְמָה לַכִּימִיָּה יִסְעוּ מֵחַר לַטֶּכְנִיּוֹן. הוּא
אֶתְמוּל _____
12. הַקָּצִין יַעֲבֹר מִתְּפִקִּידוֹ הַבְּכִיר בַּעֲקֻבוֹת הַתְּלוּנָה.
הוא אֶתְמוּל _____
13. הַסַּכְכָּה מְצִלָּה בַּפְּנֵי הַשֶּׁמֶשׁ. הוּא אֶתְמוּל _____
14. הַתְּמִיסָה נִמְסָה בַּמִּים. הוּא אֶתְמוּל _____
15. הַיִּלְדָּה מְנוֹפֶפֶת בִּידָה לְשִׁלּוֹם. הוּא אֶתְמוּל _____

16. הוא מְגַלֶּה מעורבות בשיעור. הוא אתמול _____
17. אני מְתַקֶּשֶׁה להבין את החומר. הוא אתמול _____
18. ההורים מְסִיעִים את הילדים לכל מקום.
הוא אתמול _____
19. ההורים נוֹהֲגִים להוריש את כספם לבנים.
הוא אתמול _____
20. הוא מִישִׁיר את מבטו קדימה. הוא אתמול _____
21. הגישה שלך לנושא מְפַרֶזֶת. (כמו מְלַבֶּשֶׁת)
הוא אתמול _____
22. היא מְבַטֶּחַת בחברת ביטוח גדולה. הוא אתמול _____
23. אנחנו נוֹכָחִים בכיתה בכל שיעור. (כמו "שומרים")
הוא אתמול _____
24. אנחנו נוֹכָחִים לדעת שטעינו. (כמו "נולדים")
הוא אתמול _____
25. היא נוֹעֶצֶת באָמָה בכל נושא. (כמו "נולדת")
הוא אתמול _____
26. התלמידה נוֹעֶצֶת מבטה במורה. כמו " שומרת")
הוא אתמול _____
27. המדבר הפך לארץ נוֹשֶׁבֶת. (כמו נולדת)
הוא אתמול _____
28. הרוח נוֹשֶׁבֶת בחוזקה. (כמו שומרת) הוא אתמול _____
29. את התריסים בביתי אני מְגִיפָה כל לילה.
הוא אתמול _____

סיכום

לפועל יש-

1. אותיות שורש ואותיות מוספיות

1. רכיב של זמן: אתמול (עבר), היום (הווה), מחר (עתיד). וצווי
2. גופים: מדבר/ת, נוכח/ת, נסתר/ת, מדברים/ות, נוכחים/ות,
נסתרים/ות

בזמן הווה קיימות 4 צורות נטייה בלבד:

- שומר=אני, אתה, הוא = יחיד
שומרת=אני, את, היא = יחידה
שומרים=אנחנו, אתם, הם = רבים
שומרות=אנחנו, אתן, הן = רבות

בדרך הציווי קיימים 4 גופים בלבד : אתה (נוכח), את (נוכחת),
אתם (נוכחים), אתן (נוכחות)

סימן ההיכר של העתיד הוא תוספת של אחת מהאותיות אית"נ
לפני האות הראשונה של השורש

לדוגמה: אֶלֶּמַד, הִתְלַמַּד, יִלְמַד, נִלְמַד וכד'

שם פעולה ושם פועל

המילים : **כְּתִיבָה** , **הַצְלָחָה** , **הַתְקַדְמוּת** , **הוֹרָאָה** וכו' מציינות אמנם פעולה, ובכל זאת הן אינן פועל. כי אין להן זמן ואין להן גוף. אפשר להוסיף להן את ה' הידיעה : הכתיבה, וגם את כינויי השייכות – הצלחתנו.

הוספת יידוע וכינוי שייכות הם מסימני השם.

מסקנה: כתיבה, הצלחה- הן שמות. שמות המתארים פעולה. לפיכך הם נקראים: שמות פעולה. מילים כאלה, שמבחינת הצורה שלהן ומאפייני הצורה שלהן הן שם, אבל הן מציינות פעולה – נקראות שם פעולה.

- הגדרה: שם פעולה הוא שם שבתוכו מצויין פעולה, אבל בניגוד לפועל אין לו זמן, ואין לו גוף.
- שיטת העבודה שלנו תהיה:
נשאל על הפועל את השאלה: איזה פעולה התבצעה?
לדוגמה:
האיש פָּרַס מודעה. איזה פעולה התבצעה? פעולה של פָּרְסוּם.

תרגיל מס 7

הוסיפו את שם הפעולה במשפטים הבאים:

1. האיש הלך לדרכו. איזו פעולה התבצעה?

2. המשאית הובילה חצץ. איזו פעולה התבצעה?

3. התלמידה לומדת עכשיו. איזו פעולה התבצעה?

4. כפרתי על חטאי. איזו פעולה נעשתה?

5. התאהבתי בבחור נחמד. איזו פעולה נעשתה?

6. הילד התבגר לפני שנה. איזו פעולה נעשתה?

7. החלקתי על השלג. איזו פעולה נעשתה?

8. המורה הורתה את החומר בלשון. נעשתה פעולה של

מילים כאלה, שמבחינת הצורה שלהן ומאפייני הצורה שלהן הן שם,
אבל בתוכן שלהן מציינות פעולה – נקראות שם פעולה.

שם הפועל

הגדרה: שם פועל הוא צורת פועל + ל' שאין לה גוף או זמן,

לדוגמה: ללמוד, להתעצבן, לעצב

שמתם/ן לב, ששם הפועל מתחיל באות ל'.

ועוד משהו.....

המשפט הבא: אני רוצה ל.....

לדוגמה: **למדתי** את הנושא. אני רוצה **ללמוד** את הנושא.

ספרתם את הסיפור. אני רוצה ל.....ספר (**לספר**)

את הסיפור. איך ניצור **שם פועל** מפועל נטוי? נשלים את

את המשפט : אני רוצה ל.....

תרגיל 8

מלאו את הטבלה הבאה.

שם פועל	שם פעולה	פועל
להציג	דבור	אָכַלְתִּי
		הִתְרַגַּזְתִּי
		מִוְבִּילָה
	צָחֹק	

ב. המירו את שם הפועל בטקסט הבא לשם פעולה. היעזרו בדוגמא:

קווים לדמותו של הישראלי "היפה"

יש סימנים המאפיינים את הישראלי: לא לרחוץ (רחיצה) פנים ולא לצחצח _____ את שיניו, והוא לשתות _____ את הקפה בעבודה, כי בבית אין לו זמן. הוא לומר _____ בטלפון את המילה "הלו" במקום להזדהות. הוא ללכת _____ בקיץ בסנדלים בלי גרביים – כלומר יחף. יש אנשים שזה לעשות _____ עליהם רושם רע, במיוחד אם באותה הזדמנות לראות _____ שאת ציפורני רגליו מזמן הוא לא לגזור _____.

הישראלי להשתמש _____ הרבה במילה "אה". לכך יש כמה הסברים: קודם כל הוא (לראות) _____ ו לשמוע _____ זאת אצל מרואיינים ברדיו ובטלוויזיה, מכאן שזה מקובל. הוא גם עושה זאת

בכוונה – הוא להוסיף _____ "אה", ואז איש לא להיכנס _____
לדבריו באמצע.

אם שניים לבקש _____ לעבור מבעד לדלת בכיוונים מנוגדים
ובאותו זמן, איש אינו מוכן לפנות את הדרך לחברו, ושניהם להידחק
_____ לעבור ביחד למרות הצפיפות. אם שני ישראלים
להיפגש _____ ו לבקש _____ לשוחח במקום צר, למשל
במסדרון, הם לעמוד _____ זה מול זה ו לחסום _____
את המעבר לאחרים. כך עושים גם שני נהגים, לעצור _____ את
מכוניותיהם על כביש ולדבר _____. מה איכפת להם שיש פקק?
כן, כך נראה לי הישראלי "היפה".

הבניינים ושלבי ניתוח הפועל

הגדרה : בניין הוא תבנית שלתוכה יוצקים את אותיות השורש.

הבניין מורכב מאותיות השורש, ולפעמים נוספות אותיות נוספות,
הנקראות מוספיות, ויש גם ניקוד שהוא חלק מהתבנית.
זכרו! על מנת לשייך פועל לבניין מסוים יש להטות אותו בזמן עבר
גוף נסתר. צורת עבר נסתר היא צורת היסוד של הפועל.

בעברית שבעה בניינים-

	פָּעַל (קל)	נִפְעַל	הִפְעִיל	הִפְעַל	פָּעַל	פָּעַל	הִתְפַּעֵל
	פָּעַל	נִפְעַל	הִפְעִיל	הִפְעַל	פָּעַל	פָּעַל	הִתְפַּעֵל
עבר	שָׁמַר	נִשְׁמַר	הִלְבִּישׁ	הִלְבַּשׁ	גָּדַל	גָּדַל	הִתְלַבֵּשׁ
הווה	שׁוֹמֵר	נִשְׁמָר	מְלַבֵּשׁ	מְלַבֵּשׁ	מְגַדֵּל	מְגַדֵּל	מִתְלַבֵּשׁ
עתיד	יִשְׁמַר	יִשְׁמָר	יְלַבִּישׁ	יְלַבֵּשׁ	יְגַדֵּל	יְגַדֵּל	יִתְלַבֵּשׁ
צווי	שָׁמַר	הִשְׁמַר	הִלְבֵּשׁ	הִלְבֵּשׁ	גָּדַל	גָּדַל	הִתְלַבֵּשׁ

שימו לב לסימני ההיכר של כל אחד מהם

בניין קל- (אולי אתם מכירים אותו בשם : פָּעַל) - אין לו אותיות

מוספיות

לדוגמה: שָׁמַר , בָּדַק , לָמַד וכד'

בניין נִפְעַל. – סימן ההיכר שלו הוא המוספית נ' לפני פה"פ .

לדוגמה: נִשְׁמָר , נִבְדָּק , נִשְׁבַּר וכד'

בניין פֶּעַל. – אין לו אותיות מוספיות , אבל יש לו דגש חזק תבנית

בעה"פ + צִירָה .

לדוגמה: סֵפֶר , בָּטַל , לָמַד וכד'

בניין פֶּעַל. – אין לו אותיות מוספיות , אך יש לו דגש חזק בעה"פ +

פתח, וצליל U בפה"פ.

לדוגמה: סֵפֶר , בָּטַל , דָּוָח וכד'

בניין הפְּעִיל – יש לו שתי מוספיות : הXX יX .

לדוגמה: הִלְבִּישׁ , הִרְגִּיז, הִשְׁמִין וכד'

בניין הפְּעַל – יש לו מוספית ה' לפני פה"פ , וצליל U במוספית .

לדוגמה: הִלְבַּשׁ , הִבְטַח , הִשְׁלַם וכד'

בניין התְּפַעֵל. – יש לו שתי אותיות מוספיות : הת' לפני פה"פ + דגש

חזק בעה"פ.

לדוגמה: התלבש , התרגז , התמסר וכד'

תרגיל 9-מלאו את הטבלה הבאה והשלימו לפי הדוגמא.

הפועל	בניין	שורש	זמן/גוף	עבר נסתר
ישָׁמְרוּ	נפעל	ש.מ.ר	הם-עתיד	נִשְׁמַר
מִתְכַּתְּבִים				
סָפְרוּ!				
סָפְרוּ!				
מְשַׁלְּמִים				
מְשַׁלְּמִים				

				נְזָהִירִים
				תְּכַתִּיבִי
				שְׁמוּרָה
				נִבְדָּקְתִּי
				מִתְגַּלְגָּלִים
				זִרְחַת

הבניינים

משמעויות

שבעה בניינים,

בעברית יש

מדוע אנו משתמשים בבניין מסויים כאשר אנו מטים את השורש.

מדוע אנו אומרים- רותי כבסה את הבגד.

ולא רותי התכבסה את הבגד?

פעלים מאותו השורש מקבלים **משמעויות מגוונות** בעת הטייתם

בבניינים השונים. כלומר, **לכל בניין יש משמעויות הקשורות אליו.**

בדרך זו מועשרת השפה באמצעות הבניינים השונים.

כאשר אנו מבחינים/משתמשים בחיי היום יום בפעלים שונים מאותו שורש אך בבניין שונה, ניתן לראות כי הבניינים השונים נותנים משמעויות לכל שורש.

בשם עצם המשמעויות הן רחבות יותר-
לדוגמא- משפטן, ירקן, רפתן- בעלי מקצוע
כנסיה, מאפיה, מרכזיה- מקומות

תרגיל 10

כתוב 3 משפטים ובהם פעלים מאותו שורש עם משמעויות שונות.

משמעות 1- סביל פעיל

בפעלים פעילים הגוף מבצע פעולה, ואילו בפעלים סבילים על הגוף מתבצעת פעולה.

לדוגמא:

נשתמש בשורש- כ.נ.ס בשני בניינים שונים-

(1) הילד נכנס לכיתה. **בניין נפעל**.

(2) הילד הוכנס לכיתה ע"י המורה. **בניין הופעל**.

ניתן לראות כי במשפט 1, **הילד מוצג כפעיל**, ואילו במשפט 2, **הילד**

מוצג כסביל.

ישנם בניינים אשר הפעלים שבהם הם פעילים **תמיד**-

בניין הפעיל, פעל-הזמינה יחדש

ישנם בניינים **סבילים תמיד**- הפעל, פעל,

וישנם בניינים אשר משמשים בהוראת סביל או פעיל **בהתאם לשורש**

קל- בדרך **כלל בניין פעיל**- שמר, שומר, ישמר, שמר!

מלבד צורת **הווה סבילה**- שמור, שבור

נפעל- נכנס (פעיל) לעומת נשבר(סביל)

תרגיל 11

מה ההבדל בין כל שני המשפטים הבאים?

1. תיאטרון הנוער **יחדש** (פיעל) בעונה.

2. ההצגה **תחדש** (פועל) על ידי תיאטרון הנוער.

1. רותי **הִזְמִינָה** (הפעיל) את אורי למסיבה.

2. אורי **הִזְמַן** (הופעל) על ידי רותי למסיבה.

1. רותי **זָרְקָה** (קל) את הכדור.

2. הכדור **נִזְרַק** (נפעל) על ידי רותי.

1. רוני שוֹמֵר (הווה קל) על כלבו.

2. כלבו של רוני שְׁמוֹר (הווה קל).

1. רוני נִכְנַס (נפעל) אל הכיתה

2. הגיר נִשְׁבַּר (נפעל).

סביל	פעיל
(התמקדות במקבל הפעולה)	(התמקדות בעושה הפעולה)
בניינים: הַפְעֵל, פָּעַל, נִפְעַל	בניינים: פָּעַל, הִפְעִיל, פָּעַל

ההצגה תַּחֲדָשׁ (פועל) על ידי תיאטרון הנוער	תיאטרון הנוער יַחֲדָשׁ (פיעל) בעונה הבאה את ההצגה
אורי הַזְמַן (הופעל) על ידי רותי למסיבה.	רותי הַזְמִינָה (הפעיל) את אורי למסיבה.
הכדור נִזְרָק (נפעל) על ידי רותי.	רותי זָרְקָה (קל) את הכדור.
כלבו של רוני שְׂמור (הווה קל).	רוני שוֹמֵר (הווה קל) על כלבו.
הגיר נִשְׁבֵּר (נפעל).	רוני נִכְנָס (נפעל) אל הכיתה

אם כך הפעלים הם אמנם **מאותו שורש**, אך הבניינים בהם הם מוטים
משנים את המשמעות של הפעלים.

גרִימָה (התמקדות באדם שגורם למישהו אחר להיות במצב כלשהו) בניינים: הפֶּעִיל ופֶּעַל.	פֶּעִיל (התמקדות בעושה הפעולה) בניין: פֶּעַל
המורה הִכְתִּיבָה את המילים באנגלית	רותי כְּתָבָה במחברת
ההודעה על הולדת נכדה שִׁמְחָה אותה.	התלמיד שִׁמַּח כשראה את הציון.

מה ההבדל בין שני המשפטים הבאים?

1. רותי הִתְאַפְּרָה קלות.

2. רותי אִפְרָה את אסתר.

במשפט הראשון רותי מאפרת את עצמה, ואילו במשפט השני היא

מאפרת את חברתה.

פעלים בעלי משמעות "חוזרת" הם פעלים שבהם הפעולה חוזרת

אל המבצע עצמו.

דוגמאות: התאפרה, הסתרקה, התקלחה, נפתח

תרגיל 12.

רשמו פעלים נוספים בעלי משמעות חוזרת.

התבוננו במשפטים שלפניכם, שימו לב לפעלים. מה מייחד אותם

מבחינת המשמעות?

☐ הגשם **נָחַלַשׁ**.

☐ הקשר הזה **יִתְפַּתַּח וְיִתְהַדֵּק**.

☐ התותים האדומים **הִבְשִׁילוּ**.

☐ המורה **הִדְרִיךְ** את תלמידיו

הפעלים האלו מציינים תהליך שינוי והתהוות של מצב חדש.

תרגיל 13.

רשמו פעלים נוספים המציינים תהליך שינוי והתהוות של מצב חדש.

התבוננו במשפטים שלפניכם, **שימו** לב לפעלים. **מה** מייחד אותם

מבחינת המשמעות?

נפגשים, מתחבקים, מתנשקים, מתכתבים, מתנגשים.

לקבוצה זו שייכים **פעלים המביעים פעולות הנעשות באופן הדדי זה לזה.**

תרגיל 14.

רשמו פעלים נוספים המציינים הדדיות.

יש כמה קבוצות נוספות של משמעויות בפועל:

פועל מצב- עיף, צמא

פועל מתמשך שוב ושוב- כְּדָרַר, קִפֵּץ

פועל במשמעות של חוזק- נִתַּץ, פִּצֵּץ

פועל במשמעות של הבעת רגשות- הִתְעַצֵּב, הִתְעַצֵּבֵן

לסיכום המשמעויות

***גרימה-** פועל הגורם למישהו לבצע פעולה לרוב בהפעיל (הכתוב),

אך לעיתים בפעל (שמח, גדל). בהפעיל (הדריך הלבני)

***סביל-** קבלת פעולה-בהפעל (הכנס) ובפעל (שלם), אך גם בנפעל

(נזרק) ובצורת הבנוי פעול (שבור)

***פעיל-** ביצוע פעולה-קל (שמע, שמר) פעל (שלם) הפעיל (הדגיש)

***פעולה חוזרת-** בהתפעל (התרחץ) בנפעל (נסגר נמלט)

***שינוי והתהוות-** תהליך-בקל חלה בהפעיל (הצחיב החור),

בהתפעל (הזדקן) ובנפעל (נרדם)

***הדדיות-** נדרשים שניים לביצוע-בעיקר בהתפעל (התפתבו), אך גם

בנפעל (נפגשו)

תרגיל 15

מצא את המשמעות של הבניין המתאימה להקשר המשפט.

1. המורה הכתיב לתלמידיו, את החומר לבחינה .

2. הילדה **תופסת** את הכדור.

3. השומר **ירה** ברגלו של הגנב.

4. הגבר **התחתן** עם האישה.

5. שלושה ימים **נשארת** בבית.

6. הספר **נכתב** לפני חמישים שנה.

7. הבחור **התלבש** היטב ובצורה מכובדת לפני ביקור חברתו.

8. החקלאי **גדל** את הצמחים בגינתו עד לפני חודש.

9. הנער **הסמיק**, כשהנערה חייכה אליו.

10. השניים **נאבקו** במשך שעות.

11. התנוקות היו **שקטים**

12. **טמנו** את ראשנו בחול.

גזרת השלמים

בגזרת השלמים מופיעות כל אותיות השורש. כדי לזהות את השורש והבניין נהפוך את הפועל לגוף שלישי יחיד בעבר. **מה הוא עשה אתמול?**

	פֶּעַל (קל)	נִפְעַל	הִפְעִיל	הִפְעַל	פֶּעַל	פִּעֵל	הִתְפַּעֵל
עבר	שָׁמַרְתִּי	נִשְׁמַרְתִּי	הִלְבַּשְׁתִּי	הִלְבַּשְׁתִּי	גִּדַּלְתִּי	גִּדַּלְתִּי	הִתְלַבַּשְׁתִּי
	שָׁמַרְתָּ	נִשְׁמַרְתָּ	הִלְבַּשְׁתָּ	הִלְבַּשְׁתָּ	גִּדַּלְתָּ	גִּדַּלְתָּ	הִתְלַבַּשְׁתָּ
	שָׁמַרְתָּ	נִשְׁמַרְתָּ	הִלְבַּשְׁתָּ	הִלְבַּשְׁתָּ	גִּדַּלְתָּ	גִּדַּלְתָּ	הִתְלַבַּשְׁתָּ
	שָׁמַר	נִשְׁמַר	הִלְבִּישׁ	הִלְבִּישׁ	גִּדַּל	גִּדַּל	הִתְלַבֵּשׁ
	שָׁמְרָה	נִשְׁמְרָה	הִלְבִּישָׁה	הִלְבִּישָׁה	גִּדְּלָה	גִּדְּלָה	הִתְלַבְּשָׁה
	שָׁמַרְנוּ	נִשְׁמַרְנוּ	הִלְבַּשְׁנוּ	הִלְבַּשְׁנוּ	גִּדַּלְנוּ	גִּדַּלְנוּ	הִתְלַבַּשְׁנוּ
	שָׁמַרְתֶּם	נִשְׁמַרְתֶּם	הִלְבַּשְׁתֶּם	הִלְבַּשְׁתֶּם	גִּדַּלְתֶּם	גִּדַּלְתֶּם	הִתְלַבַּשְׁתֶּם
	שָׁמַרְתֶּן	נִשְׁמַרְתֶּן	הִלְבַּשְׁתֶּן	הִלְבַּשְׁתֶּן	גִּדַּלְתֶּן	גִּדַּלְתֶּן	הִתְלַבַּשְׁתֶּן
	שָׁמְרוּ	נִשְׁמְרוּ	הִלְבִּישׁוּ	הִלְבִּישׁוּ	גִּדְּלוּ	גִּדְּלוּ	הִתְלַבְּשׁוּ
הווה	שׁוֹמֵר	נִשְׁמָר	מַלְבִּישׁ	מַלְבִּישׁ	מַגְדֵּל	מַגְדֵּל	מִתְלַבֵּשׁ
	שׁוֹמֶרֶת	נִשְׁמֶרֶת	מַלְבִּישָׁה	מַלְבִּישָׁה	מַגְדֵּלֶת	מַגְדֵּלֶת	מִתְלַבֶּשֶׁת
	שׁוֹמְרִים	נִשְׁמְרִים	מַלְבִּישִׁים	מַלְבִּישִׁים	מַגְדִּלִּים	מַגְדִּלִּים	מִתְלַבְּשִׁים
	שׁוֹמְרוֹת	נִשְׁמְרוֹת	מַלְבִּישׁוֹת	מַלְבִּישׁוֹת	מַגְדִּלוֹת	מַגְדִּלוֹת	מִתְלַבְּשׁוֹת
עתיד	אֶשְׁמַר	אֶשְׁמָר	אֶלְבִּישׁ	אֶלְבִּישׁ	אֶגְדֵּל	אֶגְדֵּל	אֶתְלַבֵּשׁ
	תִּשְׁמַר	תִּשְׁמָר	תִּלְבִּישׁ	תִּלְבִּישׁ	תִּגְדֵּל	תִּגְדֵּל	תִּתְלַבֵּשׁ
	תִּשְׁמְרִי	תִּשְׁמְרִי	תִּלְבִּישִׁי	תִּלְבִּישִׁי	תִּגְדְּלִי	תִּגְדְּלִי	תִּתְלַבְּשִׁי
	יִשְׁמַר	יִשְׁמָר	יִלְבִּישׁ	יִלְבִּישׁ	יִגְדֵּל	יִגְדֵּל	יִתְלַבֵּשׁ
	תִּשְׁמַר	תִּשְׁמָר	תִּלְבִּישׁ	תִּלְבִּישׁ	תִּגְדֵּל	תִּגְדֵּל	תִּתְלַבֵּשׁ
	נִשְׁמַר	נִשְׁמָר	נִלְבִּישׁ	נִלְבִּישׁ	נִגְדֵּל	נִגְדֵּל	נִתְלַבֵּשׁ
	תִּשְׁמְרוּ	תִּשְׁמְרוּ	תִּלְבִּישׁוּ	תִּלְבִּישׁוּ	תִּגְדְּלוּ	תִּגְדְּלוּ	תִּתְלַבְּשׁוּ
	תִּשְׁמַרְנָה	תִּשְׁמַרְנָה	תִּלְבִּשְׁנָה	תִּלְבִּשְׁנָה	תִּגְדִּלְנָה	תִּגְדִּלְנָה	תִּתְלַבֶּשְׁנָה
	יִשְׁמְרוּ	יִשְׁמְרוּ	יִלְבִּישׁוּ	יִלְבִּישׁוּ	יִגְדְּלוּ	יִגְדְּלוּ	יִתְלַבְּשׁוּ
	תִּשְׁמַרְנָה	תִּשְׁמַרְנָה	תִּלְבִּשְׁנָה	תִּלְבִּשְׁנָה	תִּגְדִּלְנָה	תִּגְדִּלְנָה	תִּתְלַבֶּשְׁנָה
ציווי	שָׁמַר	הִשְׁמָר	הִלְבֵּשׁ	הִלְבֵּשׁ	גִּדֵּל	גִּדֵּל	הִתְלַבֵּשׁ
	שָׁמְרִי	הִשְׁמְרִי	הִלְבִּישִׁי	הִלְבִּישִׁי	גִּדְּלִי	גִּדְּלִי	הִתְלַבְּשִׁי
	שָׁמְרוּ	הִשְׁמְרוּ	הִלְבִּישׁוּ	הִלְבִּישׁוּ	גִּדְּלוּ	גִּדְּלוּ	הִתְלַבְּשׁוּ
	שָׁמְרָנָה	הִשְׁמְרָנָה	הִלְבִּשְׁנָה	הִלְבִּשְׁנָה	גִּדְּלָנָה	גִּדְּלָנָה	הִתְלַבְּשְׁנָה

שם פועל	לשמר	להשמר	להלביש	לגדל	להתלבש
---------	------	-------	--------	------	--------

בניין קל (= פעל)

סימני זיהוי:

1. אין תחיליות בעבר, בהווה ובציווי.
2. פה"פ מנוקדת בקמץ ולפעמים בשווא נע (חוק החיטוף).
3. בעבר נסתר (במשקל פֻעַל) "נשמע" שתי תנועות AA .
4. בעתיד - התחיליות מנוקדות כך: אָ ! תָּ נָ
5. יש בינוני פֻעוּל.
6. בציווי יש שווא מרחף.
7. אין דגש חזק.

משמעות הפעלים:

משמעות פעילה: שִׁמְרָה, תִּפְסָה, בָּחֵן – רוב הפעלים הם במשמעות הזאת.

תואר או מצב: יָשָׁן, שָׁמֹר סָגוֹר;
שינוי או התהוות מצב: רָעַב, גָּדַל קָרַב;

ישנם מספר משקלים בזמנים השונים שבבניין קל. **משקל פֻּעַל** הוא הנפוץ ביותר, ומשמעותו היא פְּעִילָה. **משקל פֻּעַל** הוא משקל נדיר. משמעותו מצבי גוף ונפש.

עבר

משקל פֻּעַל

שִׁמְרָתִי

שִׁמְרָתְךָ

שִׁמְרָתָהּ

שִׁמְרָה - אין סופית בעבר נסתר

שִׁמְרָה - שווא במקום פתח בגלל התרחקות הטעם

יְכָלָה - שווא במקום פתח בגלל התרחקות הטעם

שִׁמְרָנוּ - שווא במקום פתח בגלל התרחקות הטעם

שִׁמְרָתָם - שווא במקום קמץ בגלל - הטעם על -תָם

שִׁמְרָתָן - שווא במקום קמץ בגלל התרחקות הטעם

משקל פעל

רק בשלושה שורשים-

י.כ.ל י.ג.ר ק.ט.נ

יְכַלֶּת - חולם חסר במקום פתח

יְכַלֶּת -"

יְכַלֶּת -"

יְכַל - אין סופית

יְכַלֶּה - שווא במקום

יְכַלְנו - התרחקות הטעם

יְכַלְתֶּם - הטעם על –תם

יְכַלְתֶּן - שווא בגלל התרחקות הטעם וקמץ קטן בעה"פ

יְכַלו

העבר של משקל פֶּעַל היא כנטיית משקל פֶּעַל ,

תרגיל 16

כתוב את צורת העבר של השורש: ש.ב.ר.

הווה-בינוני

שימו לב: בבינוני מופיעה וו, בין פה"פ לבין עה"פ.

משקל פועל

המשקל הנפוץ ביותר-משמעות פעילה

שומר- אין מוספיות

שומרת

שומרים -עה"פ שווא במקום צירה בגלל התרחקות הטעם

שומרות -עה"פ שווא במקום צירה בגלל התרחקות הטעם

משקל פעל

משמעות מצבי גוף ונפש

ישן

ישנה

ישנים

ישנות

משקל פעול

יכול

יכולה

יכולות

יכולים

משקל פעול

מצב שנוצר כתוצאה מפעולה במשקל פעל בעבר.

שמור

תרגיל 17.

כתוב את צורת ההווה של השורש: **ש.מ.ר.** - במשקל פועל ובמשקל
פועל

ואת צורת ההווה של השרש-ג.ד.ל במשקל פועל

עתיד

משקל אָפֿעל	משקל אָפֿעל
אַלֶּמֶד	אַשְׁמֹר
תִּלְמִד	תִּשְׁמֹר
תִּלְמִדִּי	תִּשְׁמְרִי
יִלְמַד	יִשְׁמֹר
תִּלְמִד	תִּשְׁמֹר
נִלְמַד	נִשְׁמֹר
תִּלְמִדוֹ	תִּשְׁמְרוּ
תִּלְמִדָּה	תִּשְׁמֹרְהָ
יִלְמְדוּ	יִשְׁמְרוּ
תִּלְמִדָּה	תִּשְׁמֹרְהָ

שים לב:

צורת נוכח ונסתרת זהות בזמן עתיד, כנ"ל גם צורות נוכחות

ונסתרות.

אתה תִּשְׁמֹר – היא תִּשְׁמֹר, אתה תִּלְמַד – היא תִּלְמַד

אתן תִּשְׁמֹרְנָה – הן תִּשְׁמֹרְנָה, אתן תִּלְמִדָּה – הן תִּלְמִדָּה

(הדבר קורה בכל הבניינים).

תרגיל 18

כתוב את צורת העתיד של השורש: ש.מ.ר

כתוב את צורת העתיד של השורש: צ.ע.ק

ציווי

נוריד את התחיליות, נוסיף את הסופיות בלבד, ויש שני משקלים בדומה לעתיד.

משקל פֻעַל

לְמַד!
לְמַדִּי!
לְמַדוּ!
לְמַדְנָה!

משקל פֻעַל

שְׁמַר!
שְׁמַרִּי!
שְׁמַרוּ!
שְׁמַרְנָה!

מקור נטוי

צורתו לשמר

**ולכן - לרכב . אנשים טועים, וכותבים בפתח מתוך אנאלוגיה
ללשכב.... אחריו. לתפס ללבש .
יוצא מן הכלל – לשכב**

מקור מוחלט

אין לפניו אותיות בכל"ם. צורתו פֶּעוּל: שְׁמֹר, זְכוֹר

תרגיל 19

תרגיל: דיוקי הגייה

סמנו את הצורה הנכונה,

בְּדַקְתָּם / בְּדִקְתָּם

יִכְלֹתִי / יִכְלָתִי

שָׁבוּר / שְׁבוּר

לָרַכְבּ / לִרְכַּב

יוֹשְׁנָת / יֹשְׁנָה

א. נתח את הפעלים הבאים (שורש, בניין, זמן, גוף)

שְׁקָטִים _____

_____ טַמְנוּ
 _____ כָּבְשָׁה
 _____ קִטְנָתָם
 _____ תִּמְרֹדָה
 _____ יָכַל
 _____ יִזְקוּ
 _____ תִּצְבְּרָה
 _____ שְׁמוּרָה
 _____ תִּפְרָתָם
 _____ אֶרְקֹד
 _____ דּוֹלְפוֹת
 _____ סִמְכָת
 _____ יִגְזְלוּ

ב. הטה את השורשים לפי הנדרש

_____ מ.ס.ר / עתיד / מדבר
 _____ ס.פ.ר / הווה / פועל / רבות
 _____ ט.ב.ל / עבר / נוכח
 _____ מ.ז.ג / עבר / נסתרים
 _____ י.ש.ן / הווה / פעל / יחידה
 _____ ג.ד.ל / עתיד / מדברים
 _____ ר.ק.ד / עבר / נסתרת
 _____ ב.ד.ק / עתיד / נוכחים
 _____ י.כ.ל / הווה / עול / רבים

ג. הפוך את הפעלים במשפטם הבאים מעבר לעתיד ולהיפך

_____ אימי תתפר עבורי שמלה חדשה

הילדים פָּרְשׁוּ מהמרוץ _____
 השומר שָׁמַר בביה"ס _____
 נָטַמַן את ראשינו בחול _____

איזה פעלים שייכים לבניין קל?

מְדַבְּרוֹת	נִתְפָּרוּ	תִּכְנֶנָּה	רָעַב	בּוֹדְקוֹת
הִטְבִּילוּ	יִתְקַשְּׁטוּ	סָגֹר	נִשְׁרָפִים	יִפְקִידוּ
כְּתִבָּה	יָכַל	תִּבְטַל	מִפְטָר	יִשְׁנִים

לפניכם כתבה קצרה:

אתרו את כל הפעלים השייכים לבניין קל, רשמו אותם בטבלה ומצאו להם-שורש, גוף וזמן.

אהוד ברק: הפלשתינאים לא בשלים להכרעות כואבות

מאת שירות "הארץ" תצלום: אוריה תדמור / ג'ני

שר הביטחון ויו"ר מפלגת העבודה אומר כי אם לא תושג

פריצת דרך מדינית עם הפלשתינאים עד סוף השנה, תהיה זאת אשמתם

שר הביטחון, אהוד ברק, אומר היום (שני) כי אם לא תושג פריצת דרך מדינית עם הפלשתינאים עד סוף השנה, תהיה זאת אשמתם. "בצד הפלשתיני לא בשלה ההכרה שצריך להגיע להכרעות כואבות", הסביר שר הביטחון בראיון לגלי צה"ל. לדבריו, ייתכן שלהנהגת הפלשתינאים כלל אין יכולת לקבל החלטות, על רקע המצב ברצועת עזה. "אני מקווה שבשנה הבאה הפלשתינאים ימצאו את הכוחות לקבל הכרעות כאלה, כיוון שאנחנו מעוניינים בשלום", אמר יו"ר מפלגת העבודה

הארץ ONLINE

הפועל	שורש	גוף	זמן

בניין נפעל

סימני זיהוי:

1. בעבר ובהווה – תחילית "נ" בחיריק ;

2. בעתיד - אותיות א, י, ת, ן

3. פה"פ בשווא נח (בעבר ובהווה).

4. ההבדל בין עבר להווה הוא בניקודה של עה"פ – פתח מול קמץ.

נשמר(עבר) נשמר(הווה)

5. בזמן עתיד וציווי פה"פ מנוקדת בדגש משלים.

תפקדי

הפקדי

משמעות הפעלים בבניין:

א. פעילה – הוא **נכנס** לכיתה. (המשמעות מתמקדת בעושה הפעולה)

ב. סבילה – הוא **נכתב** ע"י התלמיד. (המשמעות מתמקדת במקבל הפעולה)

הוא בדרך כלל סביל של בניין קל;

ג. שינוי והתהוות – **נרדם**

ד. הדדיות – **נדברו**

נטיית הבניין

<u>עבר</u>	<u>בינוני</u>	<u>עתיד</u>	<u>ציווי</u>	<u>מקור נטוי</u>
נִפְקְדָּתִי	נִפְקֵד	אֶפְקֵד	הִפְקֵד	לְהִפְקֵד
נִפְקְדָּתְךָ	נִפְקְדָּתְךָ	תִּפְקֵד	הִפְקְדִי	
נִפְקְדָּתָם	נִפְקְדֵימָם	תִּפְקְדִי	הִפְקֵדוּ	
נִפְקֵד	נִפְקְדוֹת	יִפְקֵד	הִפְקֵדְנָה	
נִפְקְדָּה		תִּפְקֵד		
נִפְקְדָּנוּ		נִפְקֵד		
נִפְקְדָּתָם		תִּפְקְדוּ		
נִפְקְדָּתָן		תִּפְקְדְנָה		
נִפְקְדוּ		יִפְקְדוּ		
נִפְקְדוּ		תִּפְקְדְנָה		

תרגיל 20- הבחנה בין קל לנפעל

נתח את הפעלים הבאים:

שורש	בניין	זמן	גוף
_____	_____	_____	_____
- נִפְתַּח לָכֶם אֶת הַדֶּלֶת.
 - הִשְׁעַר נִפְתַּח.
 - נִשְׁמַע אֶת הַשִּׁיר הַחֲדָשׁ.
 - קוּלוּ הָעֲמוּק נִשְׁמַע מֵרְחוֹק.
 - הַחוּמֵר נִלְמַד בְּשִׁיעוֹר שַׁעֲבֵר
 - נִלְמַד לִמְבַחַן הַקֶּרֶב.

7. נִצָּחַק בַּהֲצָגָה הָעֶרֶב. _____
8. הַמִּכְנָס נִקְרָע לִי בִטְיוֹל. _____
9. מִיד נִקְרָע אֶת הַפֶּתֶק. _____

בניין הפעיל

סימני זיהוי

1. תחילית העבר בחיריק חסר;
2. בשאר הזמנים התחילית בפתח תמיד: מ (בינוני) א ! ת נ (עתיד) ה (ציווי) ;
3. בין עה"פ ללה"פ יש חיריק מלא ברוב המקרים.
4. פה"פ תמיד בשווא נח;
5. בבינוני ובעתיד נעלמת ה"א הבניין: מִפְקִיד, יִפְקִיד .
(במקום מִהִפְקִיד, יִהִפְקִיד)

משמעות הפעלים בבניין:

- א. גרימה – השמיע (לעומת שמע -בבניין קל). גרם לו לשמוע.
- ב. שינוי מצב והתהוות – הכחיל, האדים השמין (נעשה שמן)
ולכן יש לומר : הִשְׁכַּרְתִּי לוֹ אֶת הַחֹדֶר . / הִשְׁאַלְתִּי לוֹ אֶת הָעֵט .
מלשון – נִתְּתִי
אבל, שִׁכַּרְתִּי מִמֶּנּוּ דִּירָה . / שִׁאַלְתִּי מִמֶּנּוּ סִפְרִים . **מלשון – לִקְחִתִּי**

נטיית הבניין

<u>עבר</u>	<u>בינוני</u>	<u>עתיד</u>	<u>ציווי</u>	<u>מקור נטוי</u>
------------	---------------	-------------	--------------	------------------

הִפְקִדְתִּי	מִפְקִיד	אֶפְקִיד	הִפְקֵד	לְהִפְקִיד
הִפְקִדְתָּ	מִפְקִידָה	תִּפְקִיד	הִפְקִידִי	
הִפְקִדְתָּם	מִפְקִידִים	תִּפְקִידִי	הִפְקִידוּ	
הִפְקִיד	מִפְקִידוֹת	יִפְקִיד	הִפְקִידְנָה	
הִפְקִידָה		תִּפְקִיד		
הִפְקִידְנוּ		נִפְקִיד		
הִפְקִדְתֶּם		תִּפְקִידוּ		
הִפְקִדְתֶּן		תִּפְקִידְנָה		
הִפְקִידוּ		יִפְקִידוּ		
הִפְקִידוּ		תִּפְקִידְנָה		

תרגיל 21-השלימו את הטבלה הבאה בעזרת הפעלים:

כיתבו אותם בעמודת הזמן המתאימה **והשלימו** את הזמנים

האחרים.

הִלְבִּישׁ, הִדְפִּיסָה, הִסְפִּקְתָּם, הִרְדִּימוּ, הִשְׁלַמְתָּ

מִקְטִּינָה, מִרְגִּישׁ, מִרְכִּיבִים, מִפְּגִינוֹת, מְטַרֵּד

תִּשְׁלִים, יִדְרִיכוּ, נִפְסִיק, אִלְבִּישׁ, יִגְדִּילוּ

הִשְׁלָה, הִסְתִּירִי, הִלְבִּשְׁנָה, הִדְפִּיסוּ, הִפְסֵק

<u>עבר</u>	<u>הווה</u>	<u>עתיד</u>	<u>ציווי(אם יש)</u>	<u>מקור נטוי</u>
------------	-------------	-------------	---------------------	------------------

3. עה"פ בפתח בעבר מול עה"פ בהווה בקמץ;

4. בבינוני ובעתיד ה"א הבניין נעלמת.

משמעות הפעלים בבניין:

א. סביל של בניין הפעיל

ב. אין לו ציווי ואין לו מקור נטוי. (כי אי אפשר לצוות על מישהו
שתעשה עליו פעולה)

נטיית הבניין

<u>עבר</u>	<u>בינוני</u>	<u>עתיד</u>
הִפְקַדְתִּי	מִפְקֵד	אֶפְקֵד

הִפְקֹדֶת	מִפְקֹדֶת	תִּפְקֹד
הִפְקֹדֶת	מִפְקָדִים	תִּפְקֹדִי
הִפְקֹד	מִפְקֹדוֹת	יִפְקֹד
הִפְקֹדָה		תִּפְקֹד
הִפְקֹדְנוּ		נִפְקֹד
הִפְקֹדָתָם		תִּפְקֹדוּ
הִפְקֹדָתָן		תִּפְקֹדְנָה
הִפְקֹדוּ		יִפְקֹדוּ
הִפְקֹדוּ		תִּפְקֹדְנָה

תרגיל 22 במשפטים הבאים פעלים בבניין הפעיל.
כתבו משפטים חדשים והפכו את הפעלים לבניין הופעל.

האיש השליך את הפסולת לפח.

הקונה הפעיל את המכשיר.

הזמר השמיע שיר חדש.

מקרינים סרט קולנוע חדש.

תרגיל 23 - נתחו את הטבלה הבאה.

פועל נוסף מאותו				
-----------------	--	--	--	--

המילה	שורש	בניין	זמן	הבניין אך בזמן אחר
הרכבת				
משפעות				
ממטירים				
מזכרת				
תזריקי				
יפגשו				
הגנבת				
הכתבנו				
תדפיס				
ישלח				
הגדלנה				
תקטן				
הדליפה				
הפקדת				
השלכנו				
הגנבתם				
משפיעות				
מרכבים				
תמסר				
הזכר				
תזרקנה				
הפגישו				
ידרשו				
יקלטו				
תבלטנה				
הקטנה				
התמשכה				
ימתנו				
תשלף				
בדקנה				
הבדקנה				
אשפר				
תשתכנה				

תרגיל 24 - לפניכם כותרות מהעיתון.

ציינו ליד כל פועל אם הוא פעיל או סביל. ציינו שורש, בניין, גוף, זמן.

בכותרות מהעיתון מרבים להשתמש בצורת סביל, בעיקר כאשר רוצים להדגיש את הפעולה שהתבצעה ולא להדגיש את מבצע הפעולה.

ראש הממשלה נבחר ברוב קולות.

הכותרת מדגישה שראש הממשלה נבחר (=נפעל/סביל) ואינה מעונינת להדגיש שהעם בחר (פִּעַל/פעיל), כי זה ברור וידוע.

הכותרות:

1. צה"ל **ממתין**.
2. צבירת ימי חופשה **הגבלה**.
3. המדינה **חוקרת**.
4. סחבת **מעכבת** את פרוייקט המזל"ט הישראלי-אמריקני.
5. מובארק: ישראל **צועדת** לקראת שלום עם סוריה.
6. שתי פרשיות שוחד **נחשפו** במשרד הפנים.
7. אנשי עסקים **מבקשים**...
8. דובר צה"ל **מכחיש**...
9. ההסתדרות **מאיימת**...
10. **מקפיאים** מחירים.
11. **מפריחים** בלונים.
12. **הגדל** מספר הטיסות.

הבניינים הכבדים

פֶּעַל, פֶּעַל וְהַתְּפַעֵל בשלושתם מופיע דגש חזק תבניתי בעה"פ.

סיבת הדגש היא תבנית הבניין.

מתייחסים לבניינים אלו ככבדים מבחינת התוכן, כי משמעות הפעולה בהם היא בדרך כלל "פעולה חזקה" לעומת פעולה רגילה שבבניין קל.

זאת אומרת : שָׁבַר בפֶּעַל לעומת שָׁבַר בבניין קל. הַתִּישָׁב בהתפעל לעומת יָשַׁב בבניין קל.

(יש, כמובן, גם פעלים שמשמעותם רגילה בבניינים אלה).

בניין פֶּעַל

סימני זיהוי:

- 1. דגש חזק בעה"פ;**
- 2. חיריק או פתח בעה"פ;**
- 3. מוספיות ההווה והעתיד הן מֶ אֶ ! תֶּ נֶ ;**

משמעויות הפעלים בבניין:

א. פעילה – למד, טפל;

ב. חיזוק הפעולה לעומת בניין קל חזק, שבר לעומת שבר;

ג. חזרה על פעולה לעומת פעולה עצמית בבניין קל, למד מול למד;

ד. היפוך משמעות :

סקל – ניקה מאבנים ; מול סקל - השליך אבנים

חטא – ניקה; חטא – איפה הניקיון ?

נטיית הבניין

<u>עבר</u>	<u>בינוני</u>	<u>עתיד</u>	<u>ציווי</u>	<u>מקור נטוי</u>
ספרתי	מספר	אספר	ספר	לספר
ספרת	מספרת	תספר	ספרי	
ספרת	מספרים	תספרי	ספרו	
ספר	מספרות	יספר	ספרנה	
ספרנו		נספר		
ספרתם		תספרו		
ספרתן		תספרנה		
ספרו		יספרו		
ספרו		תספרנה		

תרגיל 25 - נתחו את הטבלה הבאה.

המילה	שורש	בניין	זמן	פועל נוסף מאותו הבניין אך בזמן אחר
בָּשָׁלוּ				
בָּשָׁלוּ				
תִּגְדְּלָנָהּ				
תִּגְדְּלָנָהּ				
חָבְרוּ				
חָבְרוּ				
חִזְקֵתִי				
חִזְקֵתִי				
מִחֲלָצַת				
חֹלְצַת				
חִסְרָנוּ				
חִסְרָנוּ				
יָבֵשׁוּ				
יָבֵשׁוּ				
שִׁפְטִי				
הַשִּׁפְטִי				
קָשְׁרוּ				
קָשְׁרוּ				
תִּלְמָדִי				
תִּלְמָדִי				
אָקְצַר				
אָקְצַר				
מִפְסָלִים				
פּוֹסְלִים				
תִּלְכְּדוּ				
תִּלְכְּדוּ				
תִּלְכְּדוּ				
דִּבְרָנָה				
אָקֵלֶף				
כְּתִבָּנָה				
תִּרְמִזִּי				
תִּרְמִזִּי				
יִמְסְרוּ				

בניין פֿעל

סימני זיהוי:

1. קובוץ בפה"פ תמיד;
2. דגש חזק בעה"פ;
3. בעבר ובעתיד עה"פ בפתח; בהווה עה"פ בקמץ;
4. אין ציווי ואין שם הפועל. (בסביל אי אפשר לצוות)
5. מוספיות – תחיליות של הווה ושל עתיד מֶ אֶ ! תֶּ נֶ ;

משמעות הפעלים בבניין:

סביל של בניין פֿעל

נטיית הבניין:

<u>עבר</u>	<u>בינוני</u>	<u>עתיד</u>
סִפְּרְתִּי	מִסְפָּר	אֶסְפָּר
סִפְּרָתְךָ	מִסְפָּרְתְּךָ	תִּסְפָּר
סִפְּרָתוֹ	מִסְפָּרָיו	תִּסְפָּרֵי
סִפְּרָה	מִסְפָּרוֹת	יִסְפָּר
סִפְּרָנוּ		תִּסְפָּרוּ
סִפְּרָתָם		תִּסְפָּרוּ
סִפְּרָתְנָם		תִּסְפָּרְנָה
סִפְּרָו		יִסְפָּרוּ
סִפְּרָה		תִּסְפָּרְנָה

שימו לב: יש להבדיל בין פֿעל ל - הפֿעל מִלְבֵּשׁ ל - מִלְבָּשׁ (המיקום של הקובוץ ומהות הדגש "מבדילים" בין הבניינים).

תרגיל 26 - הפכו את הפעלים לבניין פעל

המילה	בניין פעל באותו הזמן
בָּשָׁלוּ	בִּשְׁלוּ
תִּגְדְּלֶנָּה	
חָבְרוּ	
חִזְקֵתִי	
מְחַלֶּצֶת	
חִסְרָנוּ	
יָבֵשׁוּ	
קִשְּׁרוּ	
תִּלְמְדִי	
אָקְצֵר	
מְפַסְּלִים	
תִּלְכְּדוּ	
אָקֵלֶף	
תִּרְמְזִי	

תרגיל 27- הפכו את הפעלים לזמן עבר, וכתבו להם משפטים.

מלטש-

מקצרות –

מדברות-

הפכו את הפעלים לזמן עתיד, וכתבו להם משפטים.

שמרתן-

חשלונו –

הפכו את הפעלים לזמן הווה, וכתבו להם משפטים.

ישפר-

תכפרנה-

יבטלו-

יצלמו-

התפעל

סימני זיהוי:

1. שתי תחיליות לפני השורש;
2. הַתְּ- בעבר, בציווי ובמקור נטוי ; מַתְּ- הווה ; אַתְּ, יתְּ, נַתְּ, תַתְּ – בעתיד;
3. פה"פ תמיד בפתח ;
4. עה"פ – דגש תבניתי ;
5. צורת עבר נסתר זהה לצורת ציווי נוכח.

משמעות הפעלים בבניין:

- א. פעילה – הַתְּלַבֵּשׁ
- ב. סבילה – הנער הַתְּקַבֵּל, האירוע הַתְּבַטֵּל
- ג. לרבים מן הפעלים הפעילים יש משמעות חוזרת: (פעולה שמישהו מבצע על עצמו – הַתְּרַחֵץ, הַתְּפַשֵּׁט, - עושה הפעולה הוא גם מקבל הפעולה)
- ד. הדדיות – הַתְּרַחֲבֵנוּ, התחבקו (חיבקו זה את זה).
- ה. שינוי והתהוות – מַתְּקַצֵּר, מַזְדַּקֵּן
- ו. העמדת פנים – הַתְּחַכֵּם, הַתְּמַם

נטיית הבניין:

<u>עבר</u>	<u>בינוני</u>	<u>עתיד</u>	<u>ציווי</u>	<u>מקור נטוי</u>
התלבשתי	מתלבש	אתלבש	התלבש	להתלבש
התלבשת	מתלבשת	תתלבש	התלבשי	
התלבשת	מתלבשים	תתלבשי	התלבשו	
התלבש	מתלבשות	יתלבש	התלבשנה	
התלבשה		תתלבש		
התלבשנו		נתלבש		
התלבשתם		תתלבשו		
התלבשתן		תתלבשנה		
התלבשו		יתלבשו		
התלבשו		תתלבשנה		

בבניין זה קיימת תבנית נוספת **נתפעל**
 תבנית זו נכנסה ללשון בתקופת חז"ל, קיימת רק בעבר ובמשמעות
 סבילה.

מה נשתנה ?

שימו לב: נתקלתי - נפעל

נתקבלתי - נתפעל

תרגילי סיכום

תרגיל 1

לפניך רשימה של פעלים, מניין את הפעלים לפי הבניינים:

סָכַם, הִדְגִּישׁ, שָׁמַר, דָּחַף, הִסְתִּיר, מָזַג, שָׂרַף, נָכַנס,
נָשַׁלַח, הִסְמִיק, הִתְפַּטֵּר, הִשְׁמַד, זָמַן, פָּתַר, נִקְטַף, הִסְכֵּם,
הִקְדֵּשׁ צִיר, שָׁטַף, חָדַשׁ, הִתְקַבֵּל נָדַם, הִתְמַזַּג, בָּטַל,

הַתְּפַעֵל	הַפְעֵל	הַפְעִיל	נִפְעֵל	פְּעֵל	פְּעֵל	פְּעֵל

תרגיל 2

מצא את השורש הבניין הזמן והגוף של הפעלים הבאים:

השורש	הבניין	הזמן	הגוף
1. שִׁמְרָנוּ	_____	_____	_____
2. כּוֹתֶבֶת	_____	_____	_____
3. סְגוּרוֹת	_____	_____	_____
4. אָרַכַּב	_____	_____	_____
5. שִׁכַּחְתֶּם	_____	_____	_____
6. טֹרְפֶת	_____	_____	_____
7. קִטְנֵתִי	_____	_____	_____
8. שָׁמְרִי	_____	_____	_____
9. תְּפוּרִים	_____	_____	_____
10. נִזְכַּר	_____	_____	_____
11. הִדְלַפְתִּי	_____	_____	_____

_____	_____	_____	_____	12. נבדקנו
_____	_____	_____	_____	13. ממליצות
_____	_____	_____	_____	14. מכפיש
_____	_____	_____	_____	15. מדבקה
_____	_____	_____	_____	16. שוקרת
_____	_____	_____	_____	17. יספדו
_____	_____	_____	_____	18. ידפיסו
_____	_____	_____	_____	19. הסרט
_____	_____	_____	_____	20. שבור

תרגיל מס' 3

מצא את השורש הבניין הזמן והגוף של הפעלים הבאים:

הגוף	הזמן	הבניין	השורש	
_____	_____	_____	_____	1. פִּרְסָנָה
_____	_____	_____	_____	2. גִּוְנָבִים
_____	_____	_____	_____	3. הִפְרָשָׁנָה
_____	_____	_____	_____	4. יִבְשִׁים
_____	_____	_____	_____	5. תִּשְׁפֹּטוּ
_____	_____	_____	_____	6. אָרַכַּב
_____	_____	_____	_____	7. מִכְפִּישׁ
_____	_____	_____	_____	8. מִרְדָּתָם
_____	_____	_____	_____	9. נִדְלִיף
_____	_____	_____	_____	11. מִכְבִּיד
_____	_____	_____	_____	13. יִתְפֹּס
_____	_____	_____	_____	15. גָּזַר
_____	_____	_____	_____	16. יִסְפְּגוּ
_____	_____	_____	_____	17. לְהִלְבִּישׁ
_____	_____	_____	_____	18. לְהִשְׁפֹּט
_____	_____	_____	_____	19. לְכַתֵּב

בין הפעל לפעל

כדי להבחין בין פעל להפעל נטה את הפועל בעבר.

אם הקובוץ (וּ) תחת פה"פ (האות הראשונה של השורש) הפועל שייך לבניין פעל.

אם הקובוץ תחת המוספית, האות תשתנה בנטייה והפועל בבניין הפעל.

דוגמה: מְמַלֵּץ ← הַמְלִיץ ← בניין הפעל

יְקַדֵּם ← קָדַם ← בניין פעל

תרגיל מס' 4

מצא את השורש הבניין הזמן והגוף של הפעלים הבאים:

1. דבריו הפְּרְכוּ-שורש _____ בניין _____ זמן _____
2. ביצועי האופנוע שְׁפְּרוּ-שורש _____ בניין _____ זמן _____
3. השורה לְקוּחָה משיר ידוע- שורש _____ בניין _____ זמן _____
4. השופטת מְסַמְכֶת לכך-שורש _____ בניין _____ זמן _____
5. אל תַצְמְדוּ לקיר- שורש _____ בניין _____ זמן _____
6. אתם תִּרְגְּלוּ לכך- שורש _____ בניין _____ זמן _____
7. היא מְקַדֶּשֶׁת כדת- שורש _____ בניין _____ זמן _____
8. הסיפור יִמְחֹש בדרך מקורית- שורש _____ בניין _____ זמן _____

9. העובדים מִפְטָרִים-שורש _____ בניין _____ זמן _____
10. הִנְהִיגְנוּ כללים חדשים-שורש _____ בניין _____ זמן _____
11. החפצים יִשְׁלְכוּ החוצה-שורש _____ בניין _____ זמן _____
12. הנושא מִשְׁתַּק-שורש _____ בניין _____ זמן _____
13. הבחור מִשְׁתַּק-שורש _____ בניין _____ זמן _____
14. החוב יִשְׁלַם בהקדם-שורש _____ בניין _____ זמן _____
15. מחר תִּבְחַן על כל החומר-שורש _____ בניין _____ זמן _____
16. דברִיךְ מִשְׁמָעִים ברדיו-שורש _____ בניין _____ זמן _____
- _____
17. הלהיט נִגֵּן ברקע-שורש _____ בניין _____ זמן _____
18. אֶסְלַק מבית הספר-שורש _____ בניין _____ זמן _____
19. יֵדִיךְ שְׁלוּבוֹת-שורש _____ בניין _____ זמן _____
20. פִּטַּר את עובדיך-שורש _____ בניין _____ זמן _____

תרגילים בפועל - עד התפעל

המילה	שורש	בניין	זמן	צורה אחרת (או צורה נוספת) אותו שורש בבניין אחר
שָׁתַף	ש.ת.פ	פיעל	עבר	השתתף
צִלְמָתוֹ				
הִשְׁתַּמֵּשׁוּ				
לִקְטָה				
יִתְקַצֵּר				
תִּלְמָדִי				
שִׁמְרָתוֹ				
שִׁפְרָה				
מִסְפָּרַת				
תַּחֲשִׁלִּי				
מִזְדַּמָּנָה				
יִשְׁבּוּ				
מִכְבְּדוֹת				
הִתְמַלְטָה				
דִּבְרָה				
תִּישְׁבְּנָה				
נִתְלַכְד				
רָכַז				
מִבְקָשָׁת				
הִתְפַּתְּלָתָן				
יִמְתְּנוּ				

				מִזְדַּקֶּרֶת
				תִּמְזָגִי
				הַצֵּטְמִקֶּת
				שְׁפָרְנוּ
				לִקְטוּ
				לִקְטוּ
				הִשְׁתַּתְּפוּ
				תִּשְׁלַבְנָה
				יִקְצֹר
				מִבְטָלֶת
				הִזְדַּקְנוּ
				תִּזְדַּמְנָה
				מִשְׁתַּלְבִּים
				רִשְׁמוּ
				פָּגְרוּ

כיצד נבחין בין פעלים דומים בבניין הפעל?

נטה את הפועל בבניין הפעיל

הפעל הפעיל

מוקם ← הקים ← ק-ו-ם

מיגן ← הגן ← ג-נ-נ

הורד ← הוריד ← י-ר-ד

מקורות עזר

1. טקסט בשבילי הלשון, הבנה, הבעה, לשון, תחביר, לשון א,
טובה זבידה ושרית גורמס, הוצאת רכס.
2. אתר לשונט - [/http://learn.snunit.k12.il/snunit/lashon](http://learn.snunit.k12.il/snunit/lashon)
3. אתר עמלנט - [/http://www.amalnet.k12.il/meida/habaa](http://www.amalnet.k12.il/meida/habaa)